

Program obuke i priručnik o primjeni Povelje Evropske unije o osnovnim pravima

Kingdom of the Netherlands

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

Naslov:

Program obuke i priručnik o primjeni Povelje Evropske unije o osnovnim pravima

Izdavač:

Center for Legal Research and Analysis (CLRA), North Macedonia
Civic Alliance, Montenegro
Civil Rights Defenders, Serbia
Civil Rights Defenders, Albania

Autorka:

dr Šejla Imamović,
docentkinja za evropsko pravo ljudskih prava na
Pravnom fakultetu Univerziteta u Maastrichtu

Redakcija i stručna saradnja:

Milena Josifovska, CLRA
Martina Zafirovska, CLRA
Ivan Radulović, Civic Alliance

Grafički dizajn:

Relativ

Mjesto i godina izdanja:

Skoplje, 2026

Ova publikacija izrađena je u okviru projekta „Jačanje regionalne pravosudne saradnje na Zapadnom Balkanu za djelotvorno vođenje postupaka pred Sudom pravde EU i primjenu Povelje EU o osnovnim pravima“, uz podršku Kraljevine Holandije. Autori snose isključivu odgovornost za sadržaj publikacije i on se ni na koji način ne može smatrati odrazom stavova Kraljevine Holandije.

Sadržaj

LISTA SKRAĆENICA	4
I. UVOD I OKVIR OBUKE	5
1. Uvod	5
1.1 Svrha i obuhvat kurikuluma	5
1.2 Pozadina projekta i regionalni kontekst	5
1.3 Ciljna grupa, znanja i praktične vještine koje se razvijaju	6
1.4 Usklađenost sa standardima EU i načelima obuke u pravosuđu	6
II. PRIMJENA POVELJE	7
2.1 Modul 1 - Razumijevanje Povelje	7
2.2 Modul 2 - Sudska praksa u vezi sa Poveljom	11
2.3 Modul 3 - Praktična analiza predmeta	13
2.4 Modul 4 - Diskusija	14
III. METODOLOGIJA OBUKE	16
3. Metodologija obuke	16
3.1 Uloga i odgovornosti nacionalnih trenera	16
3.2 Struktura i izvođenje nacionalne obuke	16
3.3 Tehnike facilitacije za pravnike	17
3.4 Program narednih nacionalnih obuka	18
IV. MATERIJALI ZA OBUKU I ANEKSI	19
4.1 Tabela: Klasifikacija odabranih odredaba Povelje (Modul 1)	19
4.2 Pregled sudske prakse (Modul 2)	20
4.3 Zbirka studija slučaja (Modul 3)	28
4.4 Kratki vodič za trenere, korak po korak (svi moduli)	31
4.5 Linkovi ka ključnim izvorima i prateća uputstva	32

Lista skraćenica

AKT	Auto-ja Kuljetusalan Työntekijäliitto (finski sindikat radnika u transportu)
AMS	Association de médiation sociale
CCCS	konstruktivno, kontekstualno, kolaborativno i samousmjereno učenje
DEB	DEB Deutsche Energieberatung GmbH
EJTN	Evropska mreža za obuku u pravosuđu
EKLJP	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
ENH	Evropski nalog za hapšenje
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
EU	Evropska unija
EZ	Evropska zajednica
PBL	učenje zasnovano na problemu
PDV	porez na dodatu vrijednost
PPU	hitni postupak za prethodno odlučivanje
SPEU	Sud pravde Evropske unije
TSN	Työtehoseura ry (finsko udruženje za efikasnost rada)
UEU	Ugovor o Evropskoj uniji
VAT	Value Added Tax

I. UVOD I OKVIR OBUKE

1. Uvod

1.1 Svrha i obuhvat kurikuluma

Ovaj kurikulum obuke izrađen je u okviru projekta „Jačanje regionalne pravosudne saradnje na Zapadnom Balkanu za djelotvorno vođenje postupaka pred Sudom pravde EU i primjenu Povelje EU o osnovnim pravima”. Namijenjen je tome da pruži strukturiran i praktičan okvir za obuku sudija i javnih tužilaca o primjeni Povelje Evropske unije o osnovnim pravima (u daljem tekstu: Povelja).

Kurikulum je usmjeren na ključne aspekte Povelje koji su od neposrednog značaja za nacionalne organe. Posebno se bavi poljem primjene Povelje, razlikom između prava i načela, zahtijevanim nivoom zaštite u primjeni prava EU, kao i horizontalnom primjenom odredaba Povelje. Ovi elementi su od centralnog značaja za utvrđivanje da li se i kako Povelja primjenjuje u konkretnim predmetima.

Cilj kurikuluma je dvostruk. Prvo, on nastoji da učesnicima pruži jasno i strukturirano razumijevanje pravnog okvira koji uređuje Povelju, uključujući relevantne odredbe i sudsku praksu Suda pravde Evropske unije (SPEU). Drugo, ima za cilj razvijanje praktične sposobnosti primjene ovog okvira u konkretnim situacijama. Kurikulum stoga kombinuje doktrinarni metod sa učenjem na konkretnim predmetima i vođenom diskusijom.

1.2 Pozadina projekta i regionalni kontekst

Kontinuirana pravna edukacija nosilaca pravosudnih funkcija od ključnog je značaja za unapređenje vještina sudija, tužilaca i pravnika praktičara, podsticanje promjene načina razmišljanja i sticanje potrebnog znanja o jurisprudenciji Suda pravde Evropske unije i praktičnoj primjeni Povelje u nacionalnim pravnim okvirima.

Regionalni projekat „Jačanje regionalne pravosudne saradnje na Zapadnom Balkanu za djelotvorno vođenje postupaka pred Sudom pravde EU i primjenu Povelje EU o osnovnim pravima”, koji podržava Kraljevina Holandija, ima za cilj jačanje kapaciteta pravosudnih aktera u Sjevernoj Makedoniji, Crnoj Gori, Srbiji i Albaniji za djelotvornu primjenu prava EU i Povelje EU o osnovnim pravima uoči njihovog budućeg pristupanja Evropskoj uniji.

Specifični ciljevi koji se ovim projektom žele postići su: (i) jačanje regionalne saradnje, (ii) razmjena znanja o zajedničkim izazovima i rješenjima u vezi sa Poveljom EU i postupcima pred SPEU, i (iii) unapređenje kapaciteta pravosuđa za vođenje postupaka pred SPEU i primjenu Povelje EU.

1.3 Ciljna grupa, znanja i praktične vještine koje se razvijaju

Obuka je namijenjena sudijama i javnim tužiocima u zemljama kandidatima za članstvo u EU. Njena svrha je da podrži njihovu pripremu za pristupanje EU, u kojoj će primjena prava EU, uključujući Povelju EU o osnovnim pravima, činiti sastavni dio sudijske i tužilačke prakse.

Kurikulum ima za cilj razvijanje i znanja i praktičnih vještina. Kada je riječ o znanju, od učesnika se očekuje da steknu jasno razumijevanje polja primjene Povelje, razlike između prava i načela, kao i tumačenja ključnih odredaba Povelje u svjetlu sudske prakse SPEU. Trebalo bi, takođe, da se upoznaju sa odnosom između Povelje, nacionalnog prava i drugih izvora zaštite osnovnih prava, kao što je Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP).

Kada je riječ o praktičnim vještinama, fokus je na osposobljavanju učesnika da ovo znanje primijene u budućoj praksi u pravnom okviru EU. Od učesnika se očekuje da razviju sposobnost da utvrde da li se Povelja primjenjuje u datoj situaciji, da identifikuju relevantne odredbe, ocijene njihovu pravnu prirodu i da relevantnu sudsku praksu primijene na strukturiran i obrazložen način.

1.4 Usklađenost sa standardima EU i načelima obuke u pravosuđu

Ovaj kurikulum usklađen je sa standardima EU u oblasti obuke u pravosuđu i odražava ključna načela koja je razvila Evropska mreža za obuku u pravosuđu (EJTN). Osmišljen je tako da obezbijedi dosljedan i strukturiran pristup obuci o Povelji EU, u skladu sa zahtjevima prava EU i praksom SPEU. Posebno slijedi interpretativni okvir Povelje, uključujući članove 51 do 53 Povelje, kako je razvijen u sudskoj praksi SPEU.

Istovremeno, kurikulum slijedi opšta načela obuke u pravosuđu, kao što su progresivna struktura učenja, pristup orijentisan ka praksi, te dosljednost i ponovljivost (link ka dokumentu u kojem su ova načela objašnjena nalazi se u Aneksu). On kombinuje sažetu doktrinarnu komponentu sa praktičnom primjenom kroz učenje zasnovano na problemu. Ovakav pristup omogućava učesnicima da se aktivno bave materijom i da na strukturiran način razvijaju praktične vještine.

II. PRIMJENA POVELJE

2.1 Modul 1 - Razumijevanje Povelje

Ciljevi učenja

Na kraju ovog modula učesnici bi trebalo da budu u stanju:

- Da razumiju pravnu prirodu i strukturu Povelje EU o osnovnim pravima;
- Da prepoznaju kada se Povelja primjenjuje u skladu sa članom 51 Povelje;
- Da razlikuju prava, načela i deklarativne odredbe Povelje;
- Da razumiju odnos između Povelje, prava EU i nacionalnih standarda zaštite.

Povelja EU o osnovnim pravima postala je pravno obavezujuća stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora 1. decembra 2009. godine i danas ima istu pravnu snagu kao i osnivački ugovori EU. Prije stupanja Povelje na snagu, osnovna prava su u pravu EU bila zaštićena kao nepisana opšta načela prava EU, inspirisana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (EKLJP) i ustavnim tradicijama zajedničkim državama članicama. Ovi izvori osnovnih prava danas su odraženi u članu 6 Ugovora o Evropskoj uniji (UEU), koji glasi:

1. Unija priznaje prava, slobode i načela utvrđena Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima od 7. decembra 2000. godine, kako je prilagođena u Strazburu 12. decembra 2007. godine, koja ima istu pravnu snagu kao i Ugovori. Odredbe Povelje ni na koji način ne proširuju nadležnosti Unije utvrđene Ugovorima. Prava, slobode i načela iz Povelje tumače se u skladu sa opštim odredbama Glave VII Povelje kojima se uređuje njeno tumačenje i primjena, uz dužno uvažavanje objašnjenja navedenih u Povelji, kojima se utvrđuju izvori tih odredaba.
2. Unija pristupa Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. To pristupanje ne utiče na nadležnosti Unije utvrđene Ugovorima.
3. Osnovna prava, kako su zajemčena Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i kako proizilaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, predstavljaju opšta načela prava Unije.

Fokus obuke, međutim, ostaje na Povelji EU, budući da je riječ o izvoru koji se gotovo isključivo koristi od njenog stupanja na snagu.

Povelja objedinjuje širok spektar prava u jednom dokumentu, uključujući građanska, politička, socijalna i ekonomska prava. Ona sadrži i prava koja su posebno relevantna u kontekstu EU, kao što su sloboda kretanja, zaštita podataka o ličnosti i određena prava povezana sa građanstvom EU.

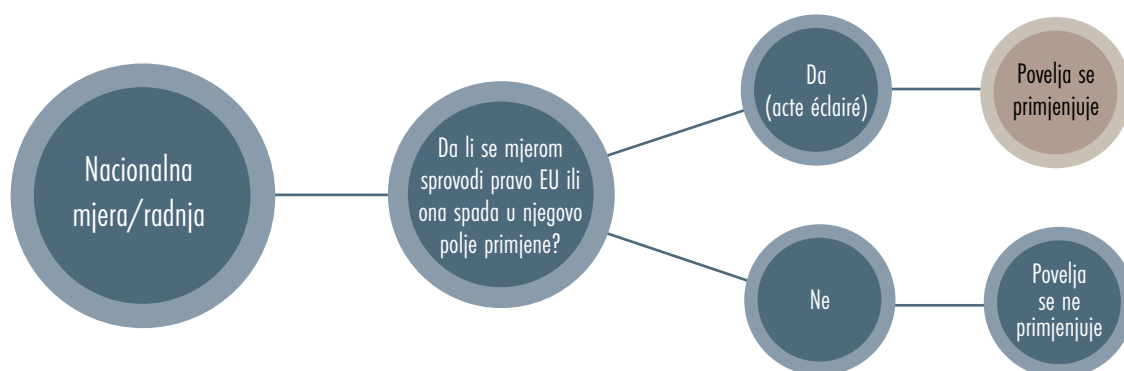
Prvi modul počinje osnovnim znanjima o Povelji EU. Učesnici se pozivaju da prate link naveden u Aneksu u nastavku kako bi otvorili dokument i upoznali se s njim. Fokus je na glavnim karakteristikama Povelje EU, sa posebnim naglaskom na njeno polje primjene, razliku između prava i načela i zahtijevani nivo zaštite u predmetima koji spadaju u polje primjene prava EU.

Polje primjene

Polazna tačka je član 51 stav 1 Povelje, koji propisuje da se Povelja odnosi na institucije, organe, kancelarije i agencije EU, kao i na države članice „isključivo kada sprovedu pravo Unije”. Ova odredba ukazuje na granice primjenjivosti Povelje i od centralnog je značaja za utvrđivanje da li se aktivira kontrola poštovanja osnovnih prava prema Povelji.

U praksi to znači da su nacionalni organi vezani Poveljom kada postupaju u polju primjene prava EU. To uključuje situacije u kojima se nacionalnim mjerama sprovodi zakonodavstvo EU, odstupa od prava EU ili se na drugi način postupa u oblasti uređenoj pravom EU. Nasuprot tome, isključivo unutrašnje situacije ostaju izvan polja primjene Povelje. To se razlikuje od Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), koja ima opštu primjenjivost.

Da li se Povelja primjenjuje?

Tumačenje i pravno dejstvo

Član 52 Povelje pruža smjernice za tumačenje. Član 52 stav 1 utvrđuje uslove pod kojima su ograničenja prava iz Povelje dopuštena, zahtijevajući da svako ograničenje bude propisano zakonom, da poštuje suštinu prava i da bude u skladu sa načelom proporcionalnosti. To odgovara zahtjevima zakonitosti i proporcionalnosti, uz zahtjev da miješanje mora poštovati suštinu prava. Kada je suština prava pogođena, SPEU će po pravilu utvrditi povredu.

Pored toga, član 52 stav 5 uvodi ključnu razliku između prava i načela. Prema ovoj odredbi, prava se moraju poštovati i na njih se može neposredno pozvati pred sudom, dok načela mogu biti sprovedena zakonodavnim i izvršnim aktima institucija, organa, kancelarija i agencija Unije, kao i aktima država članica kada sprovedu pravo Unije, u vršenju svojih ovlašćenja. Načela, dakle, nijesu neposredno utuživa na isti način kao prava, ali mogu usmjeravati tumačenje i ocjenu zakonitosti takvih akata.

Razlika između prava i načela

Razlika između prava i načela nije uvijek izričito navedena u Povelji i često se mora izvesti iz formulacije, svrhe i strukture odredbe.

Odredbe Povelje koje pojedincima daju prava moraju biti dovoljno precizne i bezuslovne da bi se na njih moglo pozvati pred sudom. Primjeri uključuju:

- član 4 Povelje (zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja)
- član 21 Povelje (nediskriminacija);
- član 47 Povelje (pravo na djelotvoran pravni lijek i pravično suđenje);
- član 31 stav 2 Povelje (pravo na plaćeni godišnji odmor).

Načela, nasuprot tome, izražavaju šire ciljeve i zahtijevaju dalju razradu kroz sekundarno zakonodavstvo (direktive i uredbe) da bi mogla proizvesti konkretna pravna dejstva. Primjeri uključuju:

- član 27 (pravo radnika na informisanje i konsultovanje);
- član 34 Povelje (socijalna sigurnost i socijalna pomoć);
- član 35 Povelje (zdravstvena zaštita).

Kao što je gore navedeno, ova razlika ima značajne implikacije po utuživost odredaba Povelje i način na koji su nacionalni sudovi dužni da ih primjenjuju.

Pored toga, neke odredbe smatraju se deklarativnim odredbama koje sadrže deklarativne ili aspirativne formulacije i, po pravilu, ne stvaraju individualna prava na koja se može neposredno pozvati. Jedan primjer je član 22 Povelje, koji glasi: „Unija poštuje kulturnu, vjersku i jezičku raznolikost”.

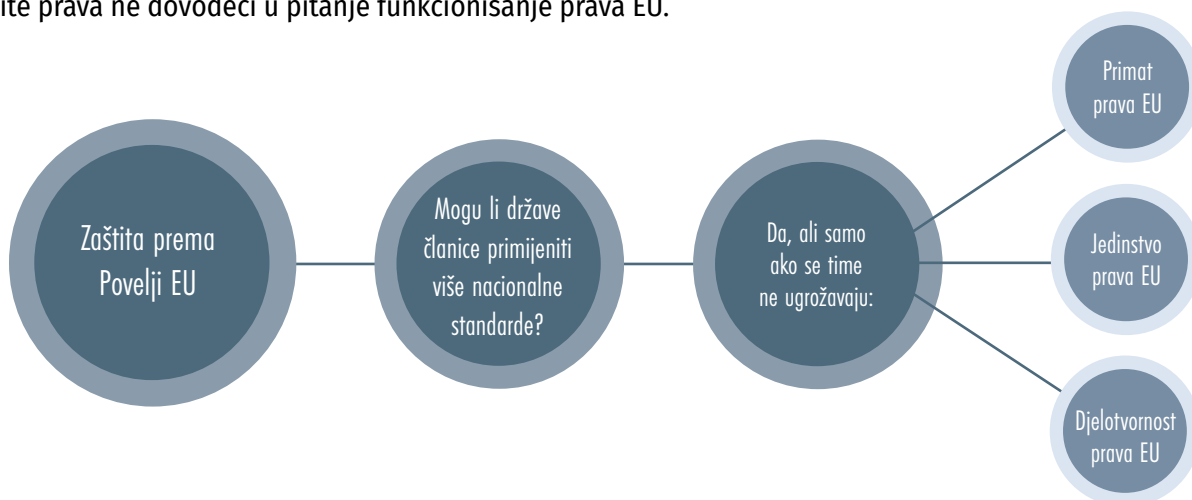
Ne postoji potpuna jasnoća u pogledu svih odredaba Povelje, ali je tabela koja sadrži prava, načela i deklarativne odredbe, kako su identifikovani u sudskoj praksi SPEU, data u DIJELU IV.

Ključna poruka

Razlika između prava i načela je suštinska, jer se po pravilu samo na prava koja su dovoljno precizna i bezuslovna može neposredno pozvati pred nacionalnim sudovima.

Nivo zaštite i odnos sa nacionalnim standardima

Član 53 Povelje EU o osnovnim pravima uređuje nivo zaštite propisujući da se nijedna odredba Povelje ne smije tumačiti tako da ograničava ili nepovoljno utiče na ljudska prava priznata, između ostalog, pravom EU, međunarodnim pravom i ustavima država članica. Na prvi pogled, čini se da ova odredba dopušta državama članicama da zadrže ili primjenjuju više standarde zaštite osnovnih prava. Međutim, odredba se mora čitati u vezi sa strukturom prava EU, posebno sa načelima primata, jedinstva i djelotvornosti. Povelja, dakle, ne funkcioniše kao jednostavna klauzula „maksimalne zaštite“, već kao odredba koja čuva postojeće izvore zaštite prava ne dovodeći u pitanje funkcionisanje prava EU.

Nivo zaštite i odnos sa EKLJP

Odnos između Povelje i Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) funkcioniše na sličan način kao odnos između EKLJP i nacionalnih sistema zaštite osnovnih prava. U tom kontekstu, Konvencija postavlja minimalni nivo zaštite koji su države dužne da garantuju (u svjetlu člana 53 Konvencije), dok im istovremeno dopušta da na nacionalnom nivou pruže širu zaštitu. Uporediv pristup ugrađen je u član 52 stav 3 Povelje, koji propisuje da, u mjeri u kojoj prava iz Povelje odgovaraju pravima zajemčenim EKLJP, ona imaju isto značenje i obim kao prava utvrđena Konvencijom. Time se obezbjeđuje dosljednost između dva sistema i sprječava da nivo zaštite prema pravu EU padne ispod nivoa EKLJP, dok se pravu EU istovremeno ostavlja mogućnost da pruži širu zaštitu, u skladu sa članom 53 Povelje.

Horizontalna primjena Povelje

Pitanje horizontalne primjene Povelje tiče se toga da li se na njene odredbe može pozvati u sporovima između privatnih lica. Član 51 stav 1 Povelje propisuje da se ona odnosi na institucije EU i na države članice kada sprovode pravo Unije, što ukazuje na to da ona neposredno ne obavezuje privatne aktere. Međutim, to ne znači da je Povelja bez značaja u horizontalnim situacijama. Kada spor između privatnih lica spada u polje primjene prava EU – po pravilu zato što se tiče primjene zakonodavstva EU, kao što su direktive o nediskriminaciji ili uslovima rada – Povelja može postati primjenjiva posredno, kroz obaveze nametnute nacionalnim sudovima.

2.2 Modul 2 - Sudska praksa u vezi sa Poveljom

Ciljevi učenja

Na kraju ovog modula učesnici bi trebalo da budu u stanju:

- Da razumiju glavnu sudsku praksu SPEU u vezi sa Poveljom;
- Da utvrde kada se Povelja primjenjuje u praksi;
- Da razlikuju prava i načela kroz sudsku praksu;
- Da razumiju ulogu nacionalnih sudova u primjeni Povelje.

Ovaj modul daje pregled ključne sudske prakse Suda pravde EU (SPEU) o važnim aspektima koji se odnose na Povelju, kao što su polje primjene Povelje i razlika između prava i načela, budući da njihovo razumijevanje zahtijeva dodatnu razradu i objašnjenje. Modul takođe obuhvata i drugu relevantnu sudsku praksu o obavezama nacionalnih organa, posebno sudova, u tumačenju i primjeni Povelje. Pojedini primjeri navedeni su u nastavku, a potpun pregled ključnih predmeta (uključujući kratko objašnjenje svake odluke) nalazi se u DIJELU IV kurikulumu obuke.

Polje primjene

SPEU je pojasnio polje primjene člana 51 Povelje u nizu presuda. Ključno načelo koje proizilazi iz ove sudske prakse jeste da se Povelja primjenjuje kad god situacija spada u polje primjene prava EU.

U predmetu *Kücükdeveci Sud* je utvrdio da nacionalno zakonodavstvo koje spada u polje primjene prava EU mora biti u skladu sa opštim načelima prava EU, uključujući osnovna prava. Iako Povelja u to vrijeme još nije bila pravno obavezujuća, ovaj predmet postavio je temelje za kasnije rezonovanje zasnovano na Povelji. Kasnija sudska praksa potvrđuje da se Povelja primjenjuje ne samo kada države članice sprovode pravo EU, već i kada postupaju u njegovom polju primjene u širem smislu.

Ključna poruka

Povelja se primjenjuje kad god nacionalna mjera spada u polje primjene prava EU, čak i kada je veza sa pravom EU posredna, ali dovoljno relevantna.

Razlika između prava i načela

Razlika između prava i načela iz člana 52 stav 5 Povelje dodatno je razvijena u sudskoj praksi Suda.

U predmetu *Bauer Sud* je utvrdio da član 31 stav 2 Povelje (pravo na plaćeni godišnji odmor) predstavlja pravo koje je dovoljno precizno i bezuslovno da bi se na njega bilo moguće neposredno pozvati u sporovima između privatnih lica. Slično tome, u predmetu *Egenberger Sud* je priznao da je član 47 Povelje (pravo na djelotvornu sudsku zaštitu) neposredno primjenjiv i da se na njega može pozvati radi izuzimanja iz primjene suprotnog nacionalnog prava. Ovaj predmet ističe ulogu nacionalnih sudova u obezbjeđivanju djelotvorne zaštite prava iz Povelje.

Nasuprot tome, odredbe koje se kvalifikuju kao načela u smislu člana 52 stav 5 Povelje zahtijevaju zakonodavnu razradu i ne mogu, same po sebi, stvarati neposredno utuživa potraživanja. One, međutim, i dalje mogu imati važnu ulogu u tumačenju prava EU i nacionalnog prava, kao i u ocjeni zakonitosti akata.

Nivo zaštite

SPEU je član 53, u pogledu nivoa zaštite, tumačio restriktivno, prije svega u predmetu *Melloni*. U tom predmetu Sud je utvrdio da se države članice ne mogu pozivati na više nacionalne ustavne standarde kada bi to ugrozilo primat, jedinstvo ili djelotvornost prava EU. Shodno tome, kada pravo EU u potpunosti harmonizuje neku oblast, nacionalni organi su dužni da primijene nivo zaštite utvrđen pravom EU, čak i ako su nacionalni standardi viši. Istovremeno, kada pravo EU ostavlja diskreciju ili ne uređuje neko pitanje u potpunosti, države članice i dalje mogu primjenjivati više standarde predviđene svojim nacionalnim pravom ili nacionalnim ustavima, pod uslovom da se time ne dovodi u pitanje pravo EU. Pristup Suda tako odražava ravnotežu između zaštite osnovnih prava i obezbjeđivanja jednoobrazne primjene prava EU, pri čemu u praksi, kada dođe do tenzija, prednost daje ovom drugom.

Situacija	Može li se primijeniti viša nacionalna zaštita?
Pravo EU u potpunosti harmonizuje oblast	Po pravilu ne
Pravo EU ostavlja diskreciju državama članicama	Moguće da

Horizontalna primjena Povelje

SPEU je pojasnio da se na određene odredbe Povelje, kada su dovoljno precizne i bezuslovne, može pozvati u horizontalnim sporovima. U predmetima kao što je *Egenberger* Sud je utvrdio da nacionalni sudovi moraju obezbijediti punu djelotvornost prava iz Povelje, uključujući i izuzimanjem iz primjene suprotnog nacionalnog prava u sporovima između privatnih lica. Istovremeno, odredbe koje se kvalifikuju kao načela u smislu člana 52 stav 5 Povelje ne mogu, same po sebi, stvarati neposredno utuživa potraživanja u horizontalnim situacijama. Pristup Suda, dakle, pravi razliku između prava na koja se može neposredno pozvati i neutuživih načela, naglašavajući pritom centralnu ulogu nacionalnih sudova u posredovanju primjene Povelje u privatnim sporovima. U predmetu *Bauer* Sud je utvrdio da član 31 stav 2 Povelje (pravo na plaćeni godišnji odmor) predstavlja pravo koje je dovoljno precizno i bezuslovno da bi se na njega bilo moguće neposredno pozvati u sporovima između privatnih lica. Ovaj predmet potvrđuje da određene odredbe Povelje mogu imati horizontalno neposredno dejstvo.

2.3 Modul 3 - Praktična analiza predmeta

Ciljevi učenja

Na kraju ovog modula učesnici bi trebalo da budu u stanju:

- Da analiziraju praktične predmete koji uključuju Povelju;
- Da identifikuju relevantne odredbe Povelje u konkretnim situacijama;
- Da primijene relevantnu sudsku praksu SPEU;
- Da strukturiraju pravno rezonovanje o pitanjima osnovnih prava.

Ovaj modul zasniva se na pristupu učenja zasnovanog na problemu (PBL) i usredsređen je na hipotetičke predmete osmišljene tako da simuliraju realistične sudijske i tužilačke scenarije.

Konkretni predmeti razvijeni su zasebno i dostupni su u DIJELU IV kurikuluma obuke, koji sadrži sve prateće materijale. Pažljivo su osmišljeni tako da odražavaju situacije u kojima se postavljaju pitanja u vezi sa:

- primjenjivošću Povelje;
- identifikovanjem relevantnih odredaba Povelje;
- razlikom između prava i načela;
- odgovarajućim nivoom zaštite;
- horizontalnom primjenom Povelje;
- uopštenije, primjenom sudske prakse SPEU.

1. Da li se Povelja primjenjuje?
2. Koje su odredbe Povelje relevantne?
3. Da li je odredba pravo ili načelo?
4. Šta kaže relevantna sudska praksa SPEU?
5. Kakav bi trebalo da bude konačni pravni zaključak?

Učesnici će raditi u malim grupama (ili pojedinačno) i od njih će biti zatraženo da analiziraju predmete tako što će:

- utvrditi da li se Povelja primjenjuje;
- identifikovati relevantne odredbe;
- ocijeniti da li te odredbe predstavljaju prava ili načela;
- primijeniti relevantnu sudsku praksu kako bi došli do obrazloženog pravnog zaključka.

Cilj ovog modula je da se ode korak dalje od teorijskog znanja i analitičke diskusije i da se učesnicima omogućí da se bave pravnim rezonovanjem i praktičnom primjenom. Studije slučaja date u DIJELU IV sadrže i pitanja za usmjeravanje koja treneri mogu koristiti da učesnike vode ka rješenjima.

2.4 Modul 4 - Diskusija

Ciljevi učenja

Na kraju ovog modula učesnici bi trebalo da budu u stanju:

- Da predstave i prodiskutuju pravno rezonovanje o pitanjima Povelje;
- Da uporede različite pristupe tumačenju Povelje;
- Da identifikuju uobičajene izazove u primjeni Povelje;
- Da promisle o praktičnoj primjeni u nacionalnoj sudskoj praksi.

Tavršni modul sastoji se od plenarne diskusije u kojoj se razmatraju rezultati grupnog i/ili individualnog rada. Tokom ove sesije svaka grupa predstavlja svoju analizu hipotetičkih predmeta. To učesnicima omogućava da uporede različite pristupe istom pravnom problemu i da promisle o alternativnim linijama rezonovanja. Trener zatim usmjerava diskusiju naglašavajući ključne tačke, razjašnjavajući eventualne nesporazume i povezujući diskusiju sa relevantnim odredbama Povelje i sudskom praksom SPEU.

Posebna pažnja posvećuje se izazovima koji se ponavljaju, kao što su utvrđivanje da li se Povelja primjenjuje u datoj situaciji i razlikovanje prava i načela u praksi. Tamo gdje je potrebno, trener daje dodatna objašnjenja kako bi obezbijedio da ova pitanja budu jasno shvaćena. Pored toga, učesnici se pozivaju da promisle o tome kako znanja i vještine razvijene tokom obuke mogu primijeniti u sopstvenom radu.

Iako se ovaj modul ne može unaprijed detaljno pripremiti, budući da će u velikoj mjeri zavisiti od pitanja i razmišljanja učesnika, u nastavku su navedene neke ključne poruke koje se mogu pomenuti:

Ključna tačka za diskusiju

Nacionalni sudovi imaju centralnu ulogu u obezbjeđivanju djelotvorne zaštite prava iz Povelje i uravnotežavanju nacionalnih pravnih standarda sa zahtjevima prava EU.

- Povelja se primjenjuje samo kada situacija spada u polje primjene prava EU (član 51 Povelje), ali se ovo polje tumači široko i obuhvata situacije u kojima nacionalni organi postupaju u oblasti uređenoj pravom EU.
- Utvrđivanje da li se Povelja primjenjuje zahtijeva konkretnu ocjenu veze između nacionalne mjere i prava EU. Isključivo unutrašnje situacije ostaju izvan njenog polja primjene.
- Razlika između prava i načela iz člana 52 stav 5 Povelje suštinska je za utvrđivanje da li se na neku odredbu može neposredno pozvati pred sudom.
- Prava iz Povelje moraju se poštovati i na njih se može neposredno pozvati, uključujući i u određenim horizontalnim situacijama, pod uslovom da su dovoljno precizna i bezuslovna.
- Načela iz Povelje zahtijevaju razradu kroz zakonodavstvo EU ili nacionalno zakonodavstvo i ne mogu, sama po sebi, stvarati neposredno utuživa potraživanja, ali ostaju relevantna za tumačenje i ocjenu zakonitosti.
- Nacionalni sudovi imaju centralnu ulogu u obezbjeđivanju djelotvorne zaštite osnovnih prava, uključujući obavezu da nacionalno pravo tumače u skladu sa pravom EU i da, kada je to potrebno, suprotne odredbe izuzmu iz primjene.

- Nivo zaštite prema Povelji ne dopušta automatski državama članicama da primjenjuju više nacionalne standarde kada bi to ugrozilo primat, jedinstvo i djelotvornost prava EU.
- Povelja može biti relevantna u sporovima između privatnih lica kada situacija spada u polje primjene prava EU i kada se relevantna odredba kvalifikuje kao pravo.
- Uzajamno povjerenje i uzajamno priznavanje osnovna su načela prava EU, ali nijesu apsolutna i mogu biti ograničena kada postoji stvarni rizik od povrede osnovnih prava.
- U predmetima uzajamnog priznavanja od nacionalnih organa se može zahtijevati da, prije donošenja odluke, ocijene kako sistemske nedostatke tako i pojedinačnu situaciju lica o kojem je riječ.

III. METODOLOGIJA OBUKE

3. Metodologija obuke

Savjet za trenere

Tokom diskusija treneri bi trebalo da podstiču učesnike da objasne ne samo svoje zaključke, već i proces rezonovanja koji ih je do tih zaključaka doveo. Fokus treba da ostane na strukturiranom pravnom rezonovanju i praktičnoj primjeni.

3.1 Uloga i odgovornosti nacionalnih trenera

Zadatak nacionalnih trenera je da obezbijede prenos znanja i vještina koji se odnose na primjenu Povelje. Njihova uloga prevazilazi samo izlaganje sadržaja i uključuje facilitaciju procesa učenja, kontekstualizaciju pravnog materijala i metodološko usmjeravanje.

U tom smislu, nacionalni treneri odgovorni su za to da Povelja bude predstavljena tačno i u skladu sa najnovijim razvojem. Fokus je na njenom polju primjene i razlici između prava, na koja se može pozvati pred sudom, i načela, koja zahtijevaju dalju zakonodavnu razradu i sprovođenje. Od njih se dalje očekuje da norme Povelje i sudsku praksu SPEU smjeste u nacionalni pravni okvir i sudsku praksu.

Pored toga, treneri imaju i pedagošku ulogu. Trebalo bi da facilitiraju interaktivne procese učenja, uključujući vođenje učesnika kroz analizu hipotetičkih predmeta, podsticanje samostalnog pravnog rezonovanja i njegovanje dijaloga.

3.2 Struktura i izvođenje nacionalne obuke

Svaka nacionalna obuka trebalo bi da omogući strukturiran i progresivan proces učenja, koji se kreće od konceptualnog razumijevanja ka praktičnoj primjeni. Prateći materijal za svaku sesiju dat je u Aneksima u nastavku.

Obuka se odvija u četiri koraka.

Prvo, sesija počinje uvodnom doktrinarnom komponentom. Ona pruža kratak uvod u Povelju i sažet pregled relevantnih odredaba Povelje, sa posebnom pažnjom na:

- polje primjene Povelje (član 51 Povelje);
- interpretativna načela (član 52 Povelje);

- kategorizaciju odredaba Povelje na prava, načela i deklarativne odredbe, sa upućivanjem na član 52 stav 5 Povelje;
- nivo zaštite i odnos sa nacionalnim standardima i EKLJP (član 52 stav 3 i član 53 Povelje);
- horizontalna primjena Povelje.

Drugo, treneri daju pregled ključnih predmeta u vezi sa gore navedenim tačkama. U ovom dijelu predstavljaju se i razmatraju najrelevantnije presude SPEU. Fokus je na pravnom rezonovanju Suda, praktičnim implikacijama za nacionalne organe i kriterijumima koji se koriste za utvrđivanje da li se na neku odredbu može neposredno pozvati ili ona predstavlja načelo. Pregled relevantne sudske prakse dat je u Aneksu.

Treće, obuka prelazi na učenje zasnovano na problemu i primjenu. Učesnici rade u malim grupama ili pojedinačno na hipotetičkim predmetima koji odražavaju realistične scenarije. Studije slučaja dostupne su u Aneksu. Štampani primjerci dijele se učesnicima, koji se pozivaju da „riješe” predmete.

Ove vježbe zahtijevaju od učesnika da ocijene primjenjivost Povelje, identifikuju relevantne odredbe, utvrde njihovu pravnu prirodu i primijene relevantnu sudsku praksu kako bi došli do obrazloženog ishoda. Trener može koristiti pitanja za usmjeravanje data u Aneksu kako bi olakšao vježbu.

Na kraju, sesija se završava plenarnom diskusijom. Nalazi grupa razmatraju se zajednički, a treneri sintetišu ključne tačke i razjašnjavaju otvorena pitanja.

Ovakva struktura obezbjeđuje ravnotežu između sticanja znanja, pravne analize i razvoja praktičnih vještina.

3.3 Tehnike facilitacije za pravnike

Metodologija obuke zasniva se na tehnikama facilitacije koje su posebno prilagođene iskusnim pravnim praktičarima. Umjesto čisto instruktivnog pristupa, metodologija nastoji da aktivno uključi učesnike i da se osloni na njihovu profesionalnu ekspertizu.

Glavne metode su vođeno postavljanje pitanja i razmjena među kolegama, jer one omogućavaju učesnicima da „uče kroz rad”, uz istovremeno unošenje sopstvenih profesionalnih iskustava. Treneri takođe daju strukturirane povratne informacije, nudeći ciljana pojašnjenja uz očuvanje autonomije procesa rezonovanja učesnika.

Korišćenje učenja zasnovanog na problemu (PBL), posebno u trećem i četvrtom modulu, obezbjeđuje da obuka ostane vođena učesnicima i blisko usklađena sa stvarnim sudijskim rezonovanjem. Ono počiva na četiri principa učenja izvedena iz konstruktivističke teorije učenja: konstruktivno, kontekstualno, kolaborativno i samousmjereno učenje (CCCS). Treneri bi trebalo da tokom cijelog procesa prate grupnu dinamiku i selektivno intervenišu, u cilju održavanja fokusa i obezbjeđivanja pravne tačnosti.

3.4 Program narednih nacionalnih obuka

Od obučanih nacionalnih trenera u suštini se zahtijeva da reprodukuju inicijalnu obuku za sudije i javne tužioce na nacionalnom nivou. Razlog tome je obezbjeđivanje metodološke dosljednosti i ujednačenih standarda izvođenja; međutim, ograničeno prilagođavanje nacionalnim pravnim kontekstima moguće je ako je potrebno i/ili korisno.

Prvo, treneri bi trebalo da obezbijede da se učesnici upoznaju sa tekstom Povelje i da predstavljaju okvir Povelje EU, uključujući njeno polje primjene, interpretativne odredbe, klasifikaciju odredaba Povelje na prava, načela i deklarativne odredbe, kao i odredbe koje se odnose na nivo zaštite. Pored toga, trebalo bi pomenuti mogućnost horizontalne primjene Povelje. To bi trebalo učiniti korišćenjem iste konceptualne strukture, terminologije, tabela i drugih korisnih materijala datih tokom početne obuke.

Drugo, treneri bi trebalo da daju pregled ključne sudske prakse SPEU. Poseban naglasak trebalo bi staviti na presude koje pojašnjavaju mogućnost neposrednog pozivanja na prava iz Povelje, pravnu prirodu načela Povelje iz člana 52 stav 5 Povelje, kao i ulogu nacionalnih sudova i tužilaca u primjeni standarda Povelje.

Treće, obuka bi trebalo da uključi vježbe učenja zasnovanog na problemu. Treneri bi trebalo da facilitiraju rad u malim grupama ili individualni rad na osnovu studija slučaja (hipotetičkih predmeta) korišćenih u inicijalnoj obuci ili oblikovanih po uzoru na njih. PBL format – koji obuhvata identifikovanje problema, rad u malim grupama i plenarnu diskusiju – trebalo bi zadržati kako bi se obezbijedio aktivan proces učenja. Fokus u ovom modulu nije na prenošenju znanja u formi predavanja, već na primjeni stečenog znanja u konkretnoj situaciji (pri čemu je teret na učesnicima, dok trener ima usmjeravajuću ulogu).

Na kraju, treneri bi trebalo da vode plenarnu diskusiju usmjerenu na konsolidovanje ishoda učenja, razjašnjavanje doktrinarnih i jurisprudencijskih pitanja i učvršćivanje praktične primjene Povelje. Učesnicima bi trebalo pružiti priliku da ono što su naučili tokom obuke povežu sa svojom svakodnevnom praksom.

Iako nacionalni treneri mogu prilagoditi (pa i promijeniti) primjere, činjenične scenarije ili upućivanja na nacionalno pravo, trebalo bi da zadrže isti metodološki pristup u izvođenju obuka.

IV. MATERIJALI ZA OBUKU I ANEKSI

Praktična napomena za trenere

Studije slučaja mogu se blago prilagoditi nacionalnim pravnim kontekstima ili aktuelnim dešavanjima, uz očuvanje istog metodološkog pristupa i ciljeva učenja.

4.1 Tabela: Klasifikacija odabranih odredaba Povelje (Modul 1)

Odredba	Predmet uređivanja	Priroda	Objašnjenje
Čl. 1 Povelje	Ljudsko dostojanstvo	Pravo	Temeljno i bezuslovno pravo na koje se može neposredno pozvati.
Čl. 7 Povelje	Poštovanje privatnog i porodičnog života	Pravo	Odgovara članu 8 EKLJP i na njega se može neposredno pozvati.
Čl. 8 Povelje	Zaštita podataka o ličnosti	Pravo	Izričito individualno pravo dovoljno jasnog i preciznog sadržaja.
Čl. 10 Povelje	Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti	Pravo	Klasično osnovno pravo na koje se može neposredno pozvati.
Čl. 11 Povelje	Sloboda izražavanja	Pravo	Odgovara članu 10 EKLJP i na njega se može neposredno pozvati.
Čl. 21 Povelje	Nediskriminacija	Pravo	Zabrana širokog opsega na koju se može neposredno pozvati.
Čl. 31(2) Povelje	Plaćeni godišnji odmor	Pravo	U sudskoj praksi priznato kao neposredno primjenjivo pravo.
Čl. 47 Povelje	Djelotvoran pravni lijek i pravično suđenje	Pravo	Centralna procesna garancija na koju se može neposredno pozvati.
Čl. 27 Povelje	Informisanje i konsultovanje radnika	Načelo	Zahtijeva dalju razradu kroz pravo EU ili nacionalno pravo.
Čl. 28 Povelje	Kolektivno pregovaranje i djelovanje	Hibridna odredba	Sadrži elemente na koje se može neposredno pozvati, ali njihovo ostvarivanje može zavisiti od zakonodavne razrade.
Čl. 34 Povelje	Socijalna sigurnost i socijalna pomoć	Načelo	Programska odredba koja zahtijeva zakonodavnu razradu.
Čl. 35 Povelje	Zdravstvena zaštita	Načelo	Izražava cilj politike i ne stvara samo po sebi neposredno utuživo individualno pravo.

Čl. 36 Povelje	Pristup uslugama od opšteg ekonomskog interesa	Načelo	Njegova primjena zavisi od okvira prava EU i nacionalnog prava.
Čl. 37 Povelje	Zaštita životne sredine	Načelo	Programsko načelo usmjereno na oblikovanje i sprovođenje politika.
Čl. 22 Povelje	Kulturna, vjerska i jezička raznolikost	Deklarativna odredba	Deklarativna odredba koja ne stvara jasno individualno pravo.
Čl. 24 Povelje	Prava djeteta	Hibridna odredba	Sadrži i prava na koja se može neposredno pozvati i načela koja zahtijevaju dalju razradu.

4.2 Pregled sudske prakse (Modul 2)

1. Predmet C-299/95 – Kremzow (1997, prije Povelje)

Činjenice

Gospodina Kremzowa austrijski sud osudio je za ubistvo i izrekao mu kaznu doživotnog zatvora. On je tvrdio da je njegovo pravo na pravično suđenje (kao opšte načelo prava EU) povrijeđeno, posebno zato što nije bio propisno saslušan tokom postupka. Pokušao je da se pozove na primarno pravo EU, tj. na Ugovore, tvrdeći da njegovo nezakonito lišenje slobode ograničava njegovu slobodu kretanja unutar EU. U prilog svom zahtjevu pozvao se na presudu Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) kojom je utvrđena povreda člana 6 EKLJP (pravično suđenje).

Odluka

Sud je utvrdio da pravo EU nije primjenjivo, jer situacija nije imala dovoljnu vezu sa pravom EU. Shodno tome, na osnovna prava EU nije se bilo moguće pozvati.

Obrazloženje

Sud je ispitao da li situacija podnosioca spada u polje primjene prava EU. Priznao je da je sloboda kretanja zaštićena pravom EU, ali je naglasio da je navodna povreda (nezakonita krivična osuda) u cjelosti uređena nacionalnim pravom. Naime, podnosilac je osuđen za ubistvo i nedozvoljeno držanje vatrenog oružja na osnovu odredaba nacionalnog prava koje nijesu bile namijenjene obezbjeđivanju usklađenosti sa pravilima prava EU. Ograničenje kretanja bilo je samo posredna posljedica osude, a ne rezultat prava EU ili mjere kojom se ono sprovodi. Sud je stoga zaključio da ne postoji veza između nacionalne mjere i prava EU, te da se osnovna prava EU ne mogu primijeniti u isključivo unutrašnjem krivičnom postupku.

Ključni nalaz/značaj

Uspostavlja restriktivan pristup: Povelja (i ranija opšta načela) primjenjuje se samo kada postoji stvarna i neposredna veza sa pravom EU.

2. Predmet C-144/04 – Mangold (2005, prije Povelje)

Činjenice

Njemačko zakonodavstvo dopuštalo je ugovore na određeno vrijeme za radnike starije od 52 godine bez zahtjeva za objektivnim opravdanjem. Gospodin Mangold, koji je bio zaposlen po takvom ugovoru, tvrdio je da ovo pravilo predstavlja neopravdanu diskriminaciju po osnovu starosti, čija je zabrana opšte načelo prava EU (kako je odraženo u Direktivi 2000/78/EZ).

Odluka

Sud je utvrdio da nacionalno pravilo krši opšte načelo nediskriminacije po osnovu starosti i da ga nacionalni sud mora izuzeti iz primjene.

Obrazloženje

SPEU je utvrdio da nacionalna mjera spada u polje primjene prava EU, jer se odnosila na direktivu o jednakom tretmanu u oblasti zapošljavanja. Iako rok za transponovanje direktive još nije bio istekao, Sud je utvrdio da je načelo nediskriminacije po osnovu starosti već činilo dio prava EU kao opšte načelo. Obrazložio je da bi ostavljanje nacionalnog pravila na snazi ugrozilo djelotvornost prava EU. Stoga su nacionalni sudovi bili dužni da obezbijede usklađenost izuzimanjem iz primjene suprotnih nacionalnih odredaba.

Ključni nalaz/značaj

Uvodi ideju da osnovna prava kao opšta načela mogu imati neposredno dejstvo, čak i prije nego što je Povelja postala obavezujuća.

3. Predmet C-555/07 – Küçükdeveci (2010)

Činjenice

Prema njemačkom pravu, periodi zaposlenja navršeni prije 25. godine života bili su isključeni iz obračuna otkaznih rokova. Gospođa Küçükdeveci, koja je počela da radi prije te starosne granice, dobila je kraći otkazni rok i tvrdila je da je riječ o diskriminaciji po osnovu starosti.

Odluka

Sud je utvrdio da je pravilo nespojivo sa pravom EU i da se mora izuzeti iz primjene.

Obrazloženje

Sud je smatrao da nacionalno pravilo spada u polje primjene prava EU, jer se ticalo uslova rada uređenih Direktivom 2000/78. Utvrdio je da isključivanje perioda zaposlenja isključivo na osnovu starosti predstavlja neopravdanu diskriminaciju. Sud je naglasio da je načelo nediskriminacije opšte načelo prava EU, sada odraženo i u Povelji. Stoga je od nacionalnih sudova zahtijevao da izuzmu iz primjene nacionalno pravo koje je u suprotnosti sa ovim načelom, čak i u sporovima između privatnih lica.

Ključni nalaz/značaj

Potvrđuje horizontalno dejstvo rezonovanja zasnovanog na osnovnim pravima i jača ulogu nacionalnih sudova u predmetima koji spadaju u polje primjene prava EU.

4. Predmet C-279/09 – DEB (2010)

Činjenice

Privredno društvo zatražilo je besplatnu pravnu pomoć radi podnošenja tužbe, ali mu je ona uskraćena na osnovu njemačkog prava, koje je pravnu pomoć ograničavalo na fizička lica. Društvo je tvrdilo da ga je to spriječilo da djelotvorno pristupi sudovima.

Odluka

Sud je utvrdio da se član 47 Povelje može primijeniti na pravna lica i da pristup pravdi mora biti djelotvoran.

Obrazloženje

Sud je ispitao da li uskraćivanje pravne pomoći čini ostvarivanje prava iz prava EU nemogućim ili pretjerano otežanim. Naglasio je da pravo na djelotvoran pravni lijek zahtijeva praktičan i djelotvoran pristup sudovima. Sud je obrazložio da i pravnim licima u određenim okolnostima može biti potrebna pravna pomoć i da bi njihovo paušalno isključivanje moglo ugroziti ovo pravo. Stoga je od nacionalnih sudova zahtijevao da ocijene da li su takva ograničenja proporcionalna.

Ključni nalaz/značaj

Proširuje član 47 Povelje i pojašnjava da prava moraju biti praktična i djelotvorna, a ne teorijska i iluzorna (što je i način na koji ESLJP tumači pravo na djelotvoran pravni lijek prema EKLJP).

5. Predmet C-617/10 – Åkerberg Fransson (2013)

Činjenice

Protiv gospodina Franssona vođeni su i poreski i krivični postupci zbog utaje PDV-a. On je tvrdio da je time povrijeđeno načelo ne bis in idem iz člana 50 Povelje.

Odluka

Sud je utvrdio da se Povelja primjenjuje, jer se predmet ticao PDV-a, koji je uređen pravom EU.

Obrazloženje

Sud se usredsredio na pitanje da li su nacionalne mjere povezane sa pravom EU. Utvrdio je da, budući da je PDV harmonizovan na nivou EU, nacionalne sankcije koje se odnose na naplatu PDV-a spadaju u polje primjene prava EU. Sud je odbacio usko tumačenje člana 51 Povelje i pojasnio da se Povelja primjenjuje kad god je nacionalno pravo povezano sa pravom EU, čak i posredno. Time je obezbijedena jednoobrazna zaštita osnovnih prava u oblastima uređenim pravom EU.

Ključni nalaz/značaj

Uspostavlja široko tumačenje polja primjene Povelje.

6. Predmet C-399/11 – Melloni (2013)

Činjenice

Gospodin Melloni osporavao je svoju predaju na osnovu evropskog naloga za hapšenje, tvrdeći da špansko ustavno pravo zahtijeva viši nivo zaštite, jer ne dopušta suđenja in absentia, što se dogodilo u njegovom slučaju (iako je znao za suđenje i zastupali su ga advokati koje je lično imenovao).

Odluka

Sud je utvrdio da se Španija ne može pozivati na više nacionalne standarde ako se time dovodi u pitanje pravo EU.

Obrazloženje

Sud je ispitao član 53 Povelje i njegov odnos sa pravom EU. Utvrdio je da bi dopuštanje državama članicama da u ovom kontekstu primjenjuju više nacionalne standarde ugrozilo jednoobraznost i djelotvornost prava EU, posebno u sistemima uzajamnog priznavanja. Sud je stoga dao prednost standardima EU tamo gdje je harmonizacija potpuna.

Ključni nalaz/značaj

Pojašnjava granice nacionalne ustavne autonomije prema Povelji.

7. Predmet C-206/13 – Siragusa (2014)

Činjenice

Gospodin Siragusa izveo je građevinske radove u zaštićenom području i pozvao se na Povelju kako bi osporio sankcije. Pozvao se na pravo na imovinu iz člana 17 Povelje kako bi osporio nalog za rušenje zbog neodobrenih izmjena na objektu.

Odluka

Sud je utvrdio da se Povelja ne primjenjuje.

Obrazloženje

Sud je ispitao da li se nacionalnom mjerom sprovodi pravo EU. Utvrdio je da je veza sa pravom životne sredine EU bila suviše posredna: nacionalna pravila slijedila su sopstvene ciljeve i nijesu bila zahtijevana pravom EU. Sud je naglasio da primjenu Povelje ne aktivira svaka situacija koja spada u široko uređenu oblast. Potrebna je dovoljno neposredna veza.

Ključni nalaz/značaj

Precizira granice člana 51 Povelje.

8. Predmet C-176/12 – AMS (2014)

Činjenice

Predmet se ticao predstavljanja radnika i pozivanja na član 27 Povelje (pravo radnika na informisanje i konsultovanje). Odredba glasi: „Radnicima ili njihovim predstavnicima moraju se, na odgovarajućim nivoima, garantovati blagovremeno informisanje i konsultovanje u slučajevima i pod uslovima predviđenim pravom Zajednice i nacionalnim zakonima i praksama.”

Odluka

Sud je utvrdio da je član 27 načelo i da se na njega nije moguće neposredno pozvati.

Obrazloženje

Sud je analizirao formulaciju i prirodu člana 27 Povelje i zaključio da on zahtijeva razradu kroz zakonodavstvo. Stoga mu nedostaje preciznost neophodna za neposredno dejstvo. Sud je naglasio razliku iz člana 52 stav 5 Povelje i utvrdio da načela, sama po sebi, ne mogu dovesti do izuzimanja nacionalnog prava iz primjene.

Ključni nalaz/značaj

Vodeći predmet o odnosu prava i načela.

9. Spojeni predmeti C-404/15 i C-659/15 PPU – Aranyosi i Căldăraru (2016)

Činjenice

Predmeti su se ticali dva lica protiv kojih su izdati evropski nalozi za hapšenje (ENH) od strane Mađarske i Rumunije. Izvršni pravosudni organ u Njemačkoj imao je ozbiljne sumnje u pogledu uslova lišenja slobode u državama članicama koje su izdale naloge, na osnovu izvještaja međunarodnih tijela koji su ukazivali na prenatrpanost i loše uslove. Ta lica su tvrdila da bi, u slučaju predaje, bila izložena uslovima lišenja slobode koji bi mogli predstavljati nečovječno ili ponižavajuće postupanje i dovesti do povrede člana 4 Povelje.

Odluka

SPEU je utvrdio da se izvršenje ENH mora odložiti kada postoji stvarni rizik od nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Uspostavio je test u dva koraka za ocjenu takvih rizika.

Obrazloženje

Sud je najprije ponovo potvrdio da se sistem ENH zasniva na načelu uzajamnog povjerenja između država članica, koje zahtijeva da se sudske odluke priznaju i izvršavaju.

Međutim, naglasio je da uzajamno povjerenje nije apsolutno i da se mora pomiriti sa zaštitom osnovnih prava. Član 4 Povelje, koji zabranjuje nečovječno ili ponižavajuće postupanje, apsolutan je i ne dopušta ograničenja.

Sud je zatim razvio test u dva koraka:

1. Izvršni pravosudni organ (tj. nacionalni sud) mora ocijeniti da li postoje objektivni, pouzdani, konkretni i propisno ažurirani dokazi o sistemskim ili generalizovanim nedostacima u uslovima lišenja slobode u državi članici koja je izdala nalog.

2. Ako su takvi nedostaci utvrđeni, organ zatim mora ocijeniti da li postoji stvarni rizik da će konkretno lice biti izloženo takvom postupanju.

Sud je naglasio da opšti nalaz o nedostacima sam po sebi nije dovoljan. Potrebna je pojedinačna ocjena. Ako se rizik ne može isključiti, izvršenje se mora odložiti, a od države koja je izdala nalog moraju se zatražiti dodatne informacije.

Obrazloženje odražava pažljivo uravnotežavanje očuvanja djelotvornosti uzajamnog priznavanja i obezbjeđivanja da osnovna prava, posebno apsolutna prava, ne budu povrijeđena.

Ključni nalaz/značaj

Ovo je vodeći predmet o granicama uzajamnog povjerenja i zahtjevu dvostepene ocjene (sistemske + pojedinačne) u takvim slučajevima.

10. Predmet C-601 / 15 PPU – J.N. (2016)

Činjenice

Predmet se ticao državljanina treće zemlje koji je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu u Holandiji, ali je potom pritvoren na osnovu nacionalnog zakonodavstva koje dopušta lišenje slobode iz razloga javnog reda i nacionalne bezbjednosti. Podnosilac je tvrdio da njegovo lišenje slobode krši njegova osnovna prava, posebno pravo na slobodu iz člana 6 Povelje Evropske unije o osnovnim pravima. Nacionalni sud postavio je pitanje da li je takvo lišenje slobode spojivo sa pravom EU, uključujući Povelju i relevantne odredbe prava EU o azilu, i kako to treba tumačiti u svjetlu Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP).

Odluka

Sud pravde Evropske unije utvrdio je da lišenje slobode iz razloga javnog reda i nacionalne bezbjednosti može biti spojivo sa pravom EU, pod uslovom da je u skladu sa zahtjevima Povelje, posebno člana 6 Povelje, kako se tumači u svjetlu člana 5 EKLJP.

Obrazloženje

Sud je najprije potvrdio da pravo na slobodu iz člana 6 Povelje odgovara članu 5 EKLJP. Stoga se oslonio na član 52 stav 3 Povelje, koji zahtijeva da se odgovarajućim pravima iz Povelje da isto značenje i obim kao pravima utvrđenim EKLJP.

Sud je naglasio da EKLJP postavlja minimalni nivo zaštite, koji se mora poštovati pri tumačenju Povelje. Pritom se pozvao na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava kako bi pojasnio uslove pod kojima lišenje slobode može biti opravdano.

Istovremeno, Sud je naglasio da tumačenje prava EU mora očuvati i autonomiju pravnog poretka EU. Stoga je ispitao da li relevantno zakonodavstvo EU (u ovom slučaju Direktiva o uslovima prihvata) pruža dovoljno jasan pravni osnov za lišenje slobode i da li je mjera u skladu sa načelom proporcionalnosti.

Sud je zaključio da lišenje slobode može biti opravdano samo ako je strogo neophodno, proporcionalno i zasnovano na pojedinačnoj ocjeni ponašanja podnosioca, uzimajući u obzir ozbiljnost prijetnje javnom redu ili nacionalnoj bezbjednosti.

Obrazloženje tako ilustruje kako član 52 stav 3 Povelje funkcioniše u praksi: obezbjeđuje usklađenost sa EKLJP, dok SPEU ostavlja mogućnost da prava iz Povelje tumači i primjenjuje u specifičnom okviru prava EU.

Ključni nalaz/značaj

Ovaj predmet pojašnjava ulogu člana 52 stav 3 Povelje u usklađivanju tumačenja prava iz Povelje sa EKLJP kao minimalnim standardom zaštite, uz očuvanje autonomije prava EU. On takođe potvrđuje da ograničenja osnovnih prava, kao što je pravo na slobodu, moraju biti strogo neophodna, proporcionalna i zasnovana na pojedinačnoj ocjeni.

11. Predmet C-414/16 – Egenberger (2018)**Činjenice**

Kandidatkinja za posao osporila je vjerski uslov koji je postavio privatni poslodavac.

Odluka

Sud je utvrdio da se mora obezbijediti poštovanje člana 47 Povelje (pravo na djelotvoran pravni lijek i pravično suđenje).

Obrazloženje

Sud je utvrdio da predmet spada u polje primjene prava EU zbog direktiva o suzbijanju diskriminacije. Utvrdio je da nacionalni sudovi moraju obezbijediti djelotvornu sudsku kontrolu i da se ne mogu oslanjati na nacionalna pravila koja takvu kontrolu ograničavaju. Naglasio je da prava iz Povelje mogu zahtijevati izuzimanje nacionalnog prava iz primjene.

Ključni nalaz/značaj

Jača horizontalnu primjenu prava iz Povelje.

12. Spojeni predmeti C-569/16 i C-570/16 – Bauer (2018)**Činjenice**

Predmeti su se odnosili na isplatu naknade za neiskorišćeni godišnji odmor nakon smrti radnika.

Odluka

Sud je utvrdio da član 31 stav 2 Povelje (pravo na plaćeni godišnji odmor) garantuje neposredno utuživo pravo na plaćeni godišnji odmor, uključujući pravo na novčanu naknadu kada radni odnos prestane, a odmor nije iskorišćen. Sud je naglasio da pravo na plaćeni godišnji odmor ima i komponentu odmora i novčanu komponentu, te da bi uskraćivanje naknade ugrozilo djelotvornost i suštinu tog prava. Nacionalno pravo koje isključuje takvu naknadu mora se izuzeti iz primjene, čak i u sporovima između privatnih lica.

Obrazloženje

Sud je utvrdio da je pravo na plaćeni godišnji odmor dovoljno precizno i bezuslovno. Naglasio je da bi uskraćivanje naknade ugrozilo suštinu prava. Stoga nacionalni sudovi moraju obezbijediti njegovu punu djelotvornost, čak i u sporovima između privatnih lica.

Ključni nalaz/značaj

Potvrđuje horizontalno neposredno dejstvo prava iz Povelje.

13. Spojeni predmeti C-609/17 i C-610/17 – TSN i AKT (2019)

Činjenice

Predmeti su se ticali finskih kolektivnih ugovora kojima se radnicima u određenim situacijama priznaje dodatni plaćeni odmor, preko minimalne četiri nedjelje godišnjeg odmora zajemčene pravom EU kroz Direktivu o radnom vremenu. Podnosioci su tvrdili da isključenje iz prava na ovaj dodatni odmor prema nacionalnom pravu predstavlja nejednak tretman i krši član 31 stav 2 Povelje.

Odluka

Sud je utvrdio da se Povelja ne primjenjuje.

Obrazloženje

Sud je napravio razliku između prava zajemčenih pravom EU i dodatnih prava priznatih nacionalnim pravom. Priznao je da član 31 stav 2 Povelje štiti pravo na plaćeni godišnji odmor kako je zajemčeno pravom EU, odnosno minimalne četiri nedjelje predviđene Direktivom o radnom vremenu. Međutim, dodatni odmor o kojem je riječ u ovom predmetu bio je priznat isključivo nacionalnim pravom i prevazilazio je ono što pravo EU zahtijeva. Sud je naglasio da pravo EU ne uređuje takva dodatna prava. Shodno tome, situacija je bila izvan polja primjene prava EU u smislu člana 51 stav 1 Povelje.

Sud je dalje pojasnio da sama činjenica da se nacionalna mjera odnosi na oblast obuhvaćenu pravom EU (u ovom slučaju radno vrijeme) nije dovoljna. Ono što je bitno jeste da li je konkretno nacionalno pravilo o kojem je riječ uređeno pravom EU. Budući da se spor ticao samo dodatnog odmora priznatog nacionalnim pravom, a ne minimalnog prava prema pravu EU, nije postojala dovoljna veza koja bi aktivirala primjenu Povelje.

Ključni nalaz/značaj

Povelja se ne primjenjuje kada se situacija tiče isključivo nacionalnih prava koja prevazilaze minimalne standarde EU. Ovaj predmet ilustruje da se, čak i unutar oblasti uređene pravom EU, Povelja primjenjuje samo na aspekte koji spadaju u polje primjene samog prava EU

4.3 Zbirka studija slučaja (Modul 3)

Studija slučaja 1 – Polje primjene Povelje

Gospodin A je novinar iz jedne države članice koji objavljuje istraživačke priloge o praksama državnog nadzora. Nacionalni organi pokreću protiv njega krivični postupak na osnovu domaćeg zakonodavstva koje zabranjuje otkrivanje tajnih podataka.

Tokom postupka gospodin A tvrdi da su njegova prava iz Povelje – posebno sloboda izražavanja i zaštita podataka o ličnosti – povrijeđena. Navodi da se režim nadzora djelimično zasniva na nacionalnom zakonodavstvu kojim se sprovode direktive EU o elektronskim komunikacijama i zadržavanju podataka. Međutim, vlada tvrdi da se krivični postupak tiče nacionalne bezbjednosti, oblasti koja je izvan polja primjene prava EU. Ispostavlja se da mjere nadzora na koje se organi oslanjaju uključuju kako podatke pribavljene na osnovu zakonodavstva o nacionalnoj bezbjednosti, tako i podatke koje su prikupili pružaoci telekomunikacionih usluga na osnovu obaveza koje proizilaze iz prava EU.

Gospodin A dalje tvrdi da korišćenje takvih podataka u krivičnom postupku uspostavlja dovoljnu vezu sa pravom EU da bi se aktivirala primjena Povelje. Nacionalni sud nije siguran da li predmet spada u polje primjene prava EU i da li je stoga dužan da ocijeni spojivost nacionalnih mjera sa Poveljom.

Relevantna pitanja:

- a. Da li situacija spada u polje primjene prava EU?
- b. Koja je odredba Povelje ovdje relevantna?
- c. Da li postoji dovoljna veza između nacionalnih mjera i prava EU?
- d. Koji su elementi predmeta isključivo nacionalni, a koji su povezani sa pravom EU?
- e. Ako se Povelja primjenjuje, koje su odredbe o ljudskim pravima relevantne?

Studija slučaja 2 – Nivo zaštite (EU naspram nacionalnih standarda)

Gospođa Boss je rumunska državljanka protiv koje je druga država članica izdala evropski nalog za hapšenje zbog krivičnih djela povezanih sa prevarom. Suđeno joj je i osuđena je in absentia, dok ju je zastupao postavljeni advokat. Prema pravu države koja je izdala nalog, takve osude su dopuštene pod uslovom da su ispunjene određene procesne garancije.

Rumunsko pravo, međutim, u takvim slučajevima predviđa viši nivo zaštite, zahtijevajući da se licima kojima je suđeno in absentia po povratku omogući ponovno suđenje u punom obimu. Gospođa Boss pred rumunskim sudom tvrdi da bi predaja povrijedila njena osnovna prava, zaštićena rumunskim Ustavom i Poveljom, jer tokom suđenja nije imala djelotvorno pravno zastupanje.

Istovremeno, pravo EU koje uređuje Okvirnu odluku o evropskom nalogu za hapšenje zahtijeva uzajamno priznavanje sudskih odluka i ograničava osnove po kojima se predaja može odbiti. Država koja je izdala nalog daje uvjeravanja da će gospođa Boss imati pristup pravnim lijekovima, ali ne garantuje ponovno suđenje u punom obimu. Rumunski sud mora odlučiti da li se može osloniti na više nacionalne ustavne standarde da

bi odbio predaju, ili je dužan da primijeni pravo EU kako ga tumači SPEU, čak i ako to dovodi do nižeg nivoa zaštite od onog predviđenog nacionalnim pravom.

Relevantna pitanja:

- a. Mogu li nacionalni sudovi primijeniti viši nivo zaštite od prava EU?
- b. Koja je uloga člana 53 Povelje?
- c. Da li primjena nacionalnih standarda utiče na djelotvornost prava EU?
- d. Kako bi sud trebalo da ocijeni uvjeravanja koja je dala država koja je izdala nalog?

Studija slučaja 3 – Horizontalna primjena Povelje

Gospođa Abbott konkuriše za radno mjesto kod velikog privatnog pružaoca zdravstvenih usluga koji posluje u više država članica i prima djelimično finansiranje EU za prekogranične zdravstvene usluge. U oglašavanju za posao navedeno je da kandidati moraju prihvatiti „vrijednosti i misiju” organizacije, koje uključuju privrženost određenom vjerskom etosu. Gospođa Abbott, koja ne dijeli ovo vjersko uvjerenje, biva odbijena iako je u svemu ostalom visoko kvalifikovana.

Ona osporava odluku pred nacionalnim sudom, tvrdeći da taj uslov predstavlja diskriminaciju po osnovu vjeroispovijesti i krši njeno pravo na djelotvornu sudsku zaštitu. Poslodavac tvrdi da je privatni subjekt i da se Povelja ne primjenjuje u isključivo privatnim sporovima. Međutim, iz predmeta proizilazi da poslodavac posluje u regulisanom okviru EU za prekograničnu zdravstvenu zaštitu, da je primjenjivo nacionalno zakonodavstvo kojim se sprovode direktive EU o jednakosti i da se spor tiče tumačenja i primjene prava EU. Nacionalni sud mora utvrditi da li se na Povelju može pozvati u ovom sporu i da li može izuzeti iz primjene nacionalne odredbe koje ograničavaju sudsku kontrolu takvih uslova.

Relevantna pitanja:

- a. Da li se Povelja primjenjuje u sporovima između privatnih lica?
- b. Da li postoji dovoljna veza sa pravom EU?
- c. Na koje se odredbe Povelje može neposredno pozvati?
- d. Koja je uloga nacionalnih sudova u takvim sporovima?

Studija slučaja 4 – Priznavanje sudskih odluka iz drugih država članica EU

Protiv gospodina Donosa druga država članica izdala je evropski nalog za hapšenje radi izvršenja krivične kazne. Izvršni pravosudni organ upoznat je sa više izvještaja koji ukazuju na sistemske nedostatke u uslovima lišenja slobode u državi koja je izdala nalog, uključujući prenatrpanost i neodgovarajuće sanitarne uslove.

Gospodin Donos dostavlja dokaze koji pokazuju sljedeće: (i) u ustanovama za lišenje slobode u državi koja je izdala nalog više puta su utvrđene povrede osnovnih prava od strane ESLJP; (ii) lica u pritvoru često se drže u uslovima koji mogu predstavljati nečovječno ili ponižavajuće postupanje; (iii) u slučaju predaje, on će vjerovatno biti smješten u takve ustanove.

Država koja je izdala nalog priznaje da su određeni nedostaci postojali, ali daje opšta uvjeravanja da su sadašnji uslovi lišenja slobode u skladu sa standardima EU. Ona ne pruža konkretne detalje i garancije u

pogledu pojedinačne situacije gospodina Donosa, jer je nejasno u kojem će zatvoru biti smješten. Izvršni pravosudni organ mora odlučiti da li može odbiti predaju na osnovu ovih zabrinutosti, uzimajući u obzir načelo uzajamnog povjerenja i obavezu priznavanja sudskih odluka iz drugih država članica.

Relevantna pitanja:

- a. Da li su pravosudni organi jedne države članice dužni da priznaju sudsku odluku iz druge države članice?
- b. Šta predstavljaju načela uzajamnog priznavanja i uzajamnog povjerenja u pravu EU?
- c. Da li se predaja na osnovu ENH može odbiti zbog zabrinutosti u pogledu osnovnih prava?
- d. Kako bi trebalo ocjenjivati sistemske nedostatke?
- e. Da li je individualizovana ocjena uvijek potrebna?
- f. Da li ovaj ENH treba izvršiti?

4.4 Kratki vodič za trenere, korak po korak (svi moduli)

1. Ovaj vodič namijenjen je kao podrška trenerima u izvođenju obuke na strukturiran i dosljedan način, uz mogućnost ograničenog prilagođavanja nacionalnim kontekstima. On prati ukupnu strukturu kurikuluma i odražava kombinaciju doktrinarnog sadržaja i praktične primjene.
2. Obuka bi trebala da počne sažetim uvodom u Povelju. Treneri bi trebalo da objasne njene glavne karakteristike, sa posebnim fokusom na polje primjene iz člana 51 Povelje, jer je to polazna tačka svake analize. U ovoj fazi trebalo bi uvesti i razliku između prava i načela iz člana 52 stav 5 Povelje, jer je ona suštinska za razumijevanje pravnih dejstava odredaba Povelje. Pored toga, trebalo bi se osvrnuti na nivo zaštite definisan članom 53 Povelje (i članom 52 stav 3 Povelje u odnosu na EKLJP), kao i na horizontalnu primjenu Povelje, kako bi se pružio potpun okvir.
3. Sljedeći korak sastoji se od predstavljanja ključne sudske prakse SPEU. Treneri bi trebalo da se fokusiraju na rezonovanje Suda i kriterijume razvijene u sudskoj praksi, a ne na detaljne opise činjenica. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti predmetima koji pojašnjavaju kada se Povelja primjenjuje, kako razlikovati prava i načela i koje obaveze to povlači za nacionalne sudove. Cilj je da se učesnicima pruže znanja i alati neophodni za primjenu sudske prakse u praksi.
4. Nakon toga, obuka bi trebalo da pređe na praktični dio zasnovan na hipotetičkim predmetima. Učesnici bi trebalo da rade pojedinačno ili u malim grupama. Treneri bi trebalo da usmjeravaju proces podstičući učesnike da slijede strukturiran pristup: najprije utvrđivanje da li se Povelja primjenjuje, zatim identifikovanje relevantnih odredaba, ocjenu njihove pravne prirode i, na kraju, primjenu relevantne sudske prakse. Uloga trenera u ovoj fazi prvenstveno je da facilitira diskusiju i usmjerava učesnike ka strukturiranoj analizi, bez davanja neposrednih odgovora.
5. Obuka bi zatim trebalo da pređe na plenarnu diskusiju. Tokom ove faze učesnici predstavljaju svoje zaključke i upoređuju različite pristupe. Treneri bi trebalo da istaknu ključne tačke, razjasne nesporazume i povežu diskusiju sa relevantnim odredbama Povelje i sudskom praksom. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti poteškoćama koje se ponavljaju, kao što su određivanje polja primjene Povelje i razlikovanje prava i načela.
6. Sesija bi trebalo da se završi kratkom fazom konsolidacije. Treneri bi trebalo da sumiraju glavne poruke i obezbijede da učesnici jasno razumiju kako da primjenjuju Povelju u praksi. Trebalo bi ostaviti vrijeme za pitanja i razmišljanje, kako bi učesnici sadržaj obuke povezali sa sopstvenim profesionalnim radom.
7. Tokom cijele obuke, a posebno tokom modula 3 i 4, treneri bi trebalo da održavaju interaktivan pristup i podstiču aktivno učešće. Naglasak bi trebalo da bude na praktičnoj primjeni i strukturiranom pravnom rezonovanju, a ne na čisto teorijskom objašnjavanju.

4.5 Linkovi ka ključnim izvorima i prateća uputstva

Povelja EU o osnovnim pravima

Potpun tekst Povelje dostupan je na internetu:

- Povelja Evropske unije o osnovnim pravima (zvanični tekst):
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Treneri i učesnici bi trebalo da koriste ovu verziju kao mjerodavan izvor. Ona sadrži sve odredbe Povelje i trebalo bi je konsultovati prilikom identifikovanja relevantnih prava i načela.

Pored toga, zvanična **Objašnjenja koja se odnose na Povelju** pružaju smjernice o značenju i tumačenju odredaba:

- Objašnjenja uz Povelju:
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007X1214(01))

Ova objašnjenja posebno su korisna pri razlikovanju prava i načela i pri tumačenju pojedinih odredaba.

Dodatne informacije i smjernice

Dodatne informacije o primjeni Povelje mogu se naći na internet stranici Evropske komisije:

- Povelja o osnovnim pravima – pregled i smjernice:
https://commission.europa.eu/topics/human-rights/your-fundamental-rights-eu/strategy-strengthen-application-charter-fundamental-rights-eu_en

Ovaj izvor pruža praktične informacije o polju primjene Povelje, kao i primjere i materijale sa objašnjenjima.

- Vidjeti i materijale i resurse Agencije EU za osnovna prava o Povelji:
<https://fra.europa.eu/en/eu-charter/fra-charter-resources>

Sudska praksa Suda pravde Evropske unije

Sudskoj praksi SPEU može se pristupiti kroz zvaničnu bazu podataka:

- Baza sudske prakse SPEU (CURIA):
<https://curia.europa.eu>

Ova baza omogućava korisnicima pretragu presuda, mišljenja i rješenja Suda. Predmeti se mogu pretraživati po broju predmeta, imenu stranke ili ključnim riječima. U nastavku je kratko i preciznije uputstvo:

Na internet stranici izaberite opciju „Case-law” (sudska praksa). Otvoriće se polje za pretragu. Unesite broj predmeta direktno ako vam je poznat. To je najbrži način da se pronađe konkretna presuda.

Ako broj predmeta nije poznat, pretraga se može obaviti pomoću ključnih riječi. Na primjer, mogu se koristiti pojmovi kao što su „scope of the Charter” (polje primjene Povelje), „Article 51” (član 51), „fundamental rights” (osnovna prava) ili „mutual recognition” (uzajamno priznavanje). Često je korisno kombinovati ključne riječi radi sužavanja rezultata.

Lista rezultata prikazaće relevantne predmete. Izborom predmeta korisnici mogu pristupiti:

- punom tekstu presude
- sažetku predmeta
- mišljenju generalnog advokata (kada je dostupno)

Preporučuje se da se najprije pročita sažetak presude kako bi se razumjela ključna pitanja i nalazi, a zatim konsultuje puni tekst radi detaljnijeg obrazloženja.

Za zakonodavne materijale i sudsku praksu zajedno može se koristiti i baza EUR-Lex:

- EUR-Lex (pravo EU i sudska praksa):
<https://eur-lex.europa.eu>

Evropska mreža za obuku u pravosuđu (EJTN)

- Zvanična internet stranica:
<https://ejtn.eu>
- Politika EU u oblasti obuke u pravosuđu (uključujući EJTN načela obuke u pravosuđu):
https://e-justice.europa.eu/10263/EN/eu_judicial_training
- EJTN Priručnik o metodologiji obuke u pravosuđu:
<https://ejtn.eu/wp-content/uploads/2023/10/Handbook-Judicial-training-methodology-in-Eu-rope-2016.pdf>

